Karta Praw Drzew – koncepcja

Jerzy B. Parusel (Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, Katowice)

Obserwując, co człowiek czyni z drzewami, zwłaszcza w mieście, już dość dawno temu pomyślałem o opracowaniu Karty Praw Drzew. Jednakże moje przemyślenia, choć zapisane, gdzieś się zagubiły. Okazją do ponownego pochylenia się nad problemami drzew były II Dni Dąbrówki Małej, dzielnicy Katowice, zorganizowane w dniu 7 czerwca 2018 r. przez Radę Jednostki Pomocniczej Nr 14 w Katowicach, na których wygłosiłem referat „Karta praw drzew – koncepcja" jako jeden z referatów przygotowanych przez Centrum na seminarium pt. „Drzewa w mieście (nie) proszeni goście". Zgodnie z zapowiedzią w numerze 95 „Przyrody Górnego Śląska" (Parusel 2019), przedstawiam artykuł, który jest rozwinięciem przygotowanej wtedy prezentacji.

PRAWA ISTOT ŻYWYCH

Rozważania teoretyczne nad opracowaniem karty praw drzew należy rozpocząć od uregulowań dotyczących praw istot żywych, jako takich. Najpełniej uregulowania te dotyczą praw człowieka oraz zwierząt.

Człowiek

Wśród fundamentalnych dokumentów dotyczących praw człowieka mamy Powszechną Deklarację Praw Człowieka ONZ (1948), Deklarację Praw Dziecka ONZ (1959) oraz Kartę Praw Podstawowych Unii Europejskiej (2010).

Zwierzęta

Wśród fundamentalnych dokumentów dotyczących praw zwierząt mamy Europejską Konwencję o ochronie zwierząt hodowlanych i gospodarskich (1976), Światową Deklarację Praw Zwierząt UNESCO (1978) i Europejską Konwencję ochrony zwierząt towarzyszących (1987).

Prawa roślin

Wymienione wyżej fundamentalne dokumenty dotyczące praw istot żywych nie dotyczą praw roślin. Rośliny są najbardziej bezbronnymi istotami żywymi, nie posiadającymi dotąd swoich praw (Marder* 2016).

W dniu 5 kwietnia 2019 r. na sympozjum „Drzewa godne uwagi", zorganizowanym w Zgromadzeniu Narodowym Francji w Paryżu przez członka Zgromadzenia, Delphine Batho, została podana do publicznej wiadomości „Deklaracja Praw Drzew" (https://www.arbres.org/colloque-a-l-assemblee-nationale.htm;https://www.arbres.org/docs/actualites/colloques_conferences/190321DECLA_DROITS-1.pdf). Deklaracja ta składa się z 5 artykułów, które: opisują właściwości biologiczne drzew (art. 1) i ich potrzeby (art. 2), nakazują poszanowanie drzew i uznają jako podmiot prawa (art. 3), zwracają uwagę na wartość kulturową drzew (art. 4) i dopuszczalne sposoby ich eksploatacji (art. 5). Jest to pierwsza publiczna deklaracja praw drzew (Parusel 2019).

O życiu drzew, ich odczuwaniu i współodczuwaniu pisał ostatnio Wohlleben (2016).

KARTA PRAW DRZEW – KONCEPCJA

Moja koncepcja praw drzew wychodzi z założenia, że drzewa są istotami żyjącymi posiadającymi swoje prawa. Prawa te powinny uwzględniać właściwości biologiczne i wymagania ekologiczne osobników każdego gatunku drzewa oraz określać zasady ich ochrony, a także dopuszczalne formy ich wykorzystywania przez człowieka. Karta praw drzew ma być zapisem współczesnego stosunku człowieka do drzewa, ukazująca fenomen życia drzewa, jego rolę i znaczenie w przyrodzie i w życiu człowieka, poszanowanie i ochronę życia drzew oraz dopuszczalne formy użytkowania drzew przez człowieka.

Moje myśli na temat praw drzew pogrupowałem w zagadnienia, których jednak nie zapisałem w całości. Przedstawiam je więc w formie tez, które należałoby w pełni rozwinąć, a następnie sformułować w oparciu o nie prawa drzew.

1. Drzewo istotą żyjącą

Drzewo jest istotą żyjącą i ma prawo do istnienia. Prawo to jest ustawowo chronione przez człowieka.

Każde drzewo ma prawo do życia zgodnie z jego biologią i wymaganiami właściwymi dla danego gatunku.

Każde drzewo ma prawo do potomstwa.

Każde drzewo ma prawo do godnej śmierci oraz rozkładu materii organicznej, z której jest zbudowane.

2. Drzewo – jego biologia i wymagania życiowe

Charakterystyczne właściwości drzewa (w tym wielkość, długowieczność).

3. Drzewa dzikie i hodowane

Drzewa rosną zarówno dziko, jak i są hodowane przez człowieka: w ogrodzie i w lesie, na polu i przy drodze.

Właściwości i wymagania drzew dziko rosnących i hodowanych przez człowieka w różnych miejscach.

4. Drzewo i człowiek

Nie wolno ingerować w życie drzewa (manipulacje genetyczne).

Nie wolno krzywdzić drzew.

Ochrona drzew. Motywy naukowe, historyczno-pamiątkowe, estetyczne, krajobrazowe.

Drzewo w służbie człowieka. Znaczenie w życiu człowieka i przyrody.

Dopuszczalne formy użytkowania drzew (w tym ich kształtowania).

Na podstawie karty praw drzew należy opracować i wprowadzić prawa szczegółowe. Część tych praw znajduje już odzwierciedlenie w ustawie o ochronie przyrody: rozdział 4 Ochrona terenów zieleni i zadrzewień, rozdział 9 Gospodarowanie zasobami i składnikami przyrody. Prawie wcale praw drzew nie znajdujemy w ustawie o lasach – dotyczy ich tylko art. 30 tej ustawy. Ale są też ustawy – tak zwane specustawy – które znoszą całkowicie prawa drzew (Federczyk 2017), jak np. ustawa o szczególnych zasadach przygotowania i realizacji inwestycji w zakresie dróg publicznych (2003), o szczególnych zasadach przygotowania i realizacji inwestycji w zakresie lotnisk użytku publicznego (2009), o szczególnych zasadach przygotowania do realizacji inwestycji w zakresie budowli przeciwpowodziowych (2010), ustawa z dnia 15 stycznia 2015 r. o zmianie ustawy o transporcie kolejowym oraz niektórych innych ustaw. Są też liczne specustawy, które w sposób znaczący modyfikują prawa drzew, jak ustawa z dnia 7 maja 2010 r. o wspieraniu rozwoju usług i sieci telekomunikacyjnych, ustawa z dnia 29 czerwca 2011 r. o przygotowaniu i realizacji inwestycji w zakresie obiektów energetyki jądrowej oraz inwestycji towarzyszących.

Zapraszam do współpracy nad opracowaniem polskiej Karty praw drzew. ◆

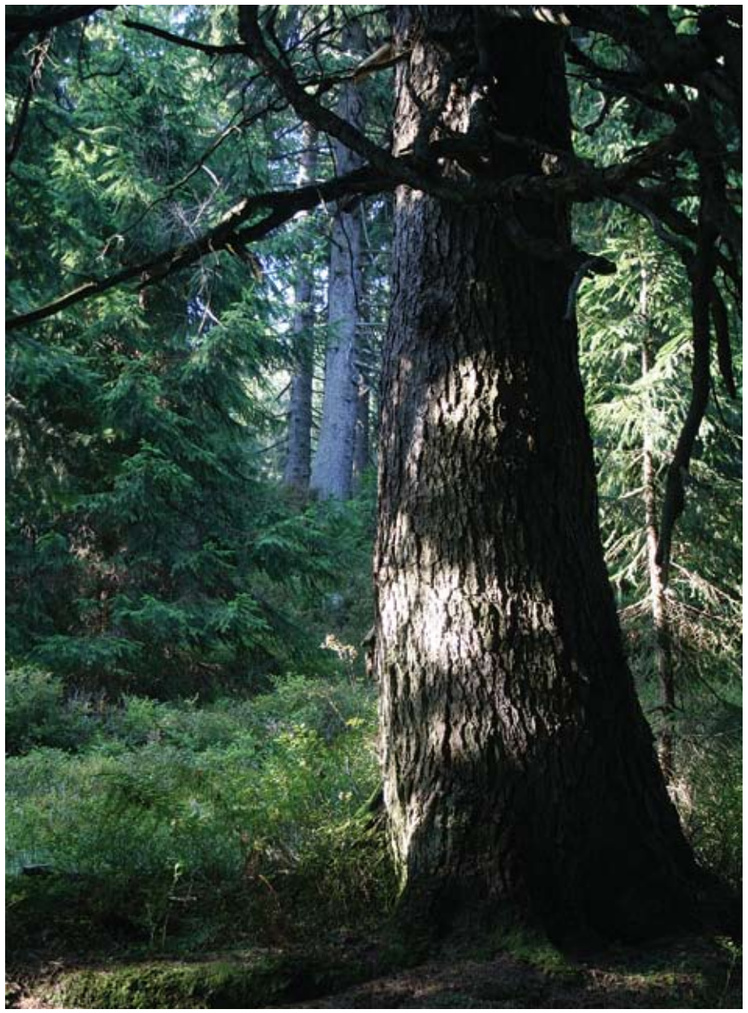

*) Michael Marder to wykładowca filozofii Fundacji Ikerbasque na Uniwersytecie Kraju Basków w Vitorii-Gasteiz. Autor licznych artykułów z zakresu fenomenologii, filozofii politycznej oraz rozważań dotyczących środowiska. Jego ważniejsze rozważania filozoficzne o roślinach: Marder Michael. 2013. Plant-Thinking: A Philosophy of Vegetal Life. Columbia University Press, New York. [Myślenie roślinne: filozofia życia roślinnego], Marder Michael. 2014. The Philosopher's Plant. An Intellectual Herbarium. Drawings by Mathilde Roussel. Columbia University Press, New York. [Roślina filozofów. Zielnik Intelektualny], Irigaray Luce, Marder Michael. 2016. Through Vegetal Being. Two Philosophical Perspectives. Columbia University Press, New York. [Poprzez Istotę Roślinną. Dwie Filozoficzne Perspektywy].

Wykorzystane piśmiennictwo: Federczyk W. 2017. Problem ochrony drzew i krzewów w specustawach. Prace Studialne Warszawskiego Seminarium Aksjologii Administracji, Tom V: 61-72. WIT Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania, Warszawa; Marder M. Czy rośliny powinny mieć prawa? Znak, czerwiec 2016, nr 733: 6-13; Parusel J. B. 2019. Deklaracja Praw Drzew. Przyroda Górnego Śląska, 95/2019: 2; Wohlleben P. 2016. Sekretne życie drzew. Wydawnictwo Otwarte, Kraków.